

ЕКОНОМІЧНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК НАУКА, СКЛАДОВОЮ ЯКОЇ Є СФЕРА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

(Бутнік-Сіверський О.Б. Економічна глобалізація як наука, складовою якої є сфера інтелектуальної власності / Бутнік-Сіверський О.Б. // Матеріали науково-практичної конференції «Питання інтелектуальної власності»: зб.наук.праць (вип.14), Національна академія правових наук України, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності. – К.: Інтерсервіс, 2017 – 202 с. (с.73 – 80))

*Бутнік-Сіверський Олександр Борисович,
головний науковий співробітник економіко-
правового відділу НДІ інтелектуальної
власності НАПрН України, доктор
економічних наук, професор, академік АТН
України*

Розглядається новий напрямок розвитку, до якого віднесено науку глобалістики, а по відношенню до економіки – економічну глобалізацію, де присутня наука інноватика, яка спирається на теорію і методологію інтелектуального капіталу, що спонукає до вибору курсу на формування відкритої економіки та інтеграцію у світові економічні структури. Зазначено, що оновлення економіки України проходить під тиском формування і реалізації національної інноваційної системи, створення виробничих систем нового покоління, комерціалізації інтелектуальної власності, прискорення темпів трансформації та капіталізації світової економіки на різних її рівнях та в цілому у цивілізаційному середовищі.

Ключові слова: економічна глобалізація, інноваційно-цільова стратегія, інноваційно-інтелектуальний напрям, четверта промислова революція

Рассматривается новое направление развития, к которому относят науку глобалистику, а по отношению к экономике – экономическую глобализацию, где присутствует наука инноватика, которая опирается на теорию и методологию интеллектуального капитала, что побуждает к выбору курса на формирование открытой экономики и интеграцию в мировые экономические структуры. Определено, что обновления экономики Украины проходит под давлением формирования и реализации национальной инновационной системы, создания производственных систем нового поколения, коммерциализации интеллектуальной собственности, ускорение темпов трансформации и капитализации мировой экономики на разных ее уровнях и в целом в цивилизационной среде.

Ключевые слова: экономическая глобализация, инновационно-целевая стратегия, инновационно-интеллектуальное направление, четвертая промышленная революция

The author considers a new direction of development, which includes the science of globalistics, and in relation to the economy – an economic globalization, where is the science of innovation, which is based on the theory and methodology of intellectual capital, which induces the choice of a course on the formation of an

open economy and integration into world economic structures. It is noted that the modernization of the Ukrainian economy is under the pressure from the formation and realization of the national innovation system, the creation of production systems of new generation, the commercialization of intellectual property, acceleration of the pace of transformation and capitalization of the world economy at its various levels and in general in a civilized environment.

Key words: economic globalization, innovation-target strategy, innovation-intellectual direction, the fourth industrial revolution

З теоретичної точки зору сучасна економічна теорія збагатилася новим напрямком розвитку, до якого віднесено *науку глобалістику*, а по відношенню до економіки – *економічну глобалізацію*, де присутня *наука інноватика*, в якій виокремлюється інтелектуальна власність, як право на результат інтелектуальної діяльності, зокрема тут виділяють інтелектуальну економіку, яка спирається на теорію і методологію інтелектуального капіталу, який формується з інтелектуальних ресурсів суспільства.

Як зазначають вчені П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин, глобалізація як історичне явище і феномен, а також як об'єктивна закономірність розвитку людства все частіше привертає увагу дослідників у всьому світі. Формується нова галузь науки – *глобалістика* [1,18], яка набуває ознак самостійної науки та яка спирається у своєму історичному розвитку на ряд наукових шкіл стосовно концепції глобалізації, починаючи з тлумачення і самого терміну.

Згідно з визначенням Р. Робертсона, даним в 1985 р. *глобалізація* – це процес всезростаючого впливу різних чинників міжнародного значення (наприклад, тісних економічних і політичних зв'язків, культурного та інформаційного обміну) на соціальну дійсність в окремих країнах [2].

І лише у 1990-ті роки, по суті, сформувалась *глобалістика* як галузь науки, що є міждисциплінарною [3], тому що різні науки, виходячи з свого предмету та об'єкту, аналізують різні аспекти глобалізації, визначають власні бачення шляхів рішення глобальних проблем, розглядаючи їх як окремо одну від одної, так і в якості цілісної системи [4], що суттєво виділяє її від інших еволюційних наук. Глобалістика являє собою аналітичну дисципліну з

розмивчастими контурами предмета дослідження, сферу пізнання і дослідження, де різні наукові дисципліни і філософія, взаємодіючи між собою, кожна з позицій власного предмету і методології, аналізують різні аспекти глобалізації і пропонують власні шляхи рішення глобальних проблем [4].

Саме *економічна глобалізація* є вихідною ланкою процесів глобалізації, а на цій платформі формується теорія інтелектуального капіталу, яка має свою методологію та предмет дослідження, який не обмежується національними інтересами, а має світову перспективу, якщо враховувати транснаціональні інтереси інтелектуального розвитку. Економічна глобалізація є результатом функціонування сучасної міжнародної економіки та розвитку науково-технічного прогресу з використанням інтелектуального капіталу, який поєднує в собі майнові права інтелектуальної власності та економіку комерціалізації, за результатом якої творець інтелектуальної власності отримує винагороду (прибуток).

Найбільш поширена думка – *економічна глобалізація* – новий рівень інтернаціоналізації та міжнародної економічної інтеграції, що характеризується інтенсифікацією і новою якістю внутрішніх міжнародних зв'язків у планетарних масштабах, перетворенням національних господарств та їх суб'єктів на складову частину планетарного відтворювального процесу [5]. В сучасній глобалістиці, зазначають науковці П.О. Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин, переважає думка, що економічна глобалізація є новою фазою прискорення розвитку світогосподарських зв'язків у кількісному та якісному відношенні.

Майже класичне визначення економічної глобалізації дано Європейською комісією, яка вбачає у ній *«процес, за допомогою якого ринки і виробництво в різних країнах світу стають усе більше взаємозалежними завдяки рушійним силам торгівлі товарами та послугами і потоків капіталу та технологій»*. За такого підходу економічна глобалізація виступає не

новим феноменом, а продовженням обставин, які дістали розвиток протягом тривалого часу [1,31].

Характерною особливістю економічної глобалізації в сучасних умовах є те, що країни, які перебувають на різних рівнях економічного розвитку, знаходяться, відповідно, на різних ступенях включення в глобалізаційні процеси, а понад 50 країн з найнижчим рівнем економічного розвитку – фактично поза межами глобальних змін [3]. До таких країн відноситься і Україна, в якій стан справ в економіці залишається вкрай складним. Українська економіка змушена долати наслідки планово-розподільної системи господарювання, її структурні деформації, затратний механізм ціноутворення та не конкурентоспроможність. Головним фактором, який зумовлює необхідність кардинального реформування вітчизняної економіки та підвищення її конкурентоспроможності, є вибір курсу на формування відкритої економіки та інтеграцію у світові економічні структури. Реалізації цього курсу заважають недосконалість форм і методів державного регулювання економічного розвитку, вади податкової системи, нестача інвестиційних ресурсів, слабка інноваційна активність, яка приводить до інерційності процесів технічного та технологічного оновлення, відсутність результатів, очікуваних від приватизації, практична відсутність результатів адміністративних реформ та інституціональних змін. Загрозу всій політиці ринкового розвитку становлять поширення та зростаючі масштаби тіньової економіки, криміналізація економічних, майнових і фінансово-банківських зв'язків, а також грошового обігу. Засоби захисту від криміналізації економіки є недостатніми і неефективними, і в тому числі, через дефіцит державної влади в країні.

Україна буде ринкову модель економічного розвитку, яка в себе вбирає впровадження інноваційної політики як цілісний підхід, який базується одночасно на створенні та на практичному використанні знань і при якому основне значення має комерційна віддача від нових технологій. Розробка інноваційної політики для України є особливо актуальною проблемою,

оскільки показники наукомісткості більшості вітчизняної промисловості суттєво нижчі, ніж у країнах ЄС, Китаї та США, незважаючи на високий науковий потенціал. Пошук реальних шляхів інноваційно-інтелектуального розвитку країни актуалізується проблемами, які потрібно вирішувати в напрямку її економічного розвитку в умовах глобалізації світової економіки.

Саме оновлення економіки повинно проходити під тиском формування і реалізації національної інноваційної системи (НІС), які можуть забезпечити інноваційних прорив в техніці, технології та організації виробництва. НІС за економічною суттю є складовою інституціональної державної політики на загальнодержавному рівні, регіональному і при створенні *виробничих систем нового покоління*, яка орієнтується на реалізацію саме *інноваційно-цільової стратегії*, що знайшло обґрунтування в статті автора спільно з А. Г. Красовською [6, 31] та ще раніше в статті науковців В. Рубан, О. Чубукова, В. Некрасов [7, 14–15]. Завершальною стадією НІС є процес *комерціалізації*, який забезпечує отримання прибутку і на цій основі здійснення реінвестування, відновлення інтелектуальної інноваційної діяльності.

Для розвитку інтелектуального капіталу на основі НІС в загальному вигляді маємо *організаційно-правову, фінансову (інвестиційну) та інноваційну складові*, які забезпечують процес трансформації інтелектуальної власності в інноваційних продукт на основі здійснення інноваційного процесу, який проходить стадії генерування нової ідеї – експериментальну реальну реалізацію нової ідеї – освоєння у виробництві – масовий випуск – споживання. Початковою і кінцевою стадіями інтелектуальної діяльності виступають формування інтелектуального капіталу та комерціалізація кінцевого інтелектуального продукту з урахуванням майнових прав. На кожному ланцюгу цієї системи присутні майнові права інтелектуальної власності, які трансформуються в реальний інноваційний продукт.

Слід зазначити, що економічна глобалізація стимулює національну політику розвитку інтелектуального капіталу. Вона впливає на загальні орієнтири, тобто до якого рівня в Україні слід досягти у майбутньому створення НІС, яка повинна комплексно формуватись під впливом організаційно-правової, фінансової (інвестиційної) та інноваційної складових. Національна політика розвитку інтелектуального капіталу є органічною складовою сфери інтелектуальної власності, яка знаходиться під впливом змін в економічній глобалізації.

Так, зокрема (тобто в сфері економічної науки), увага в основному спрямована на п'яти напрямках глобалізаційних процесів: фінансовій глобалізації, становленні глобальних (транснаціональних) компаній, регіоналізації економіки, активізації світової торгівлі, тенденції до конвергенції національних економічних систем. В західній науковій літературі глобалізація розглядається як знеособлений процес, спрямований на розширення фінансових структур, розвиток нових технологій, всесвітніх комунікацій мереж і т.п. [1]. Це, на нашу думку, безумовно пов'язано з впливом та поширенням інтелектуальної власності в зазначених глобалізаційних процесах.

Український дослідник О.Білорус стверджує, що *об'єктом* глобалістики є процеси глобалізації, а *предметом* – виявлення законів і закономірностей формування нової системи світового порядку – глобалізму. *Методологією* глобалістики він вважає *глобально-цивілізаційний підхід*, який дає змогу виявити генезу, витоки і взаємозв'язок політичних, економічних і культурних *вимірів* глобалізації, співвідношення *процесів* глобалізації, інтеграції і дезінтеграції, регіоналізації і фрагментації [8]. Саме з таких позицій слід розглядати економічну глобалізацію як науковий напрям, складовою якої є сфера інтелектуальної власності, в якій формується національна політика розвитку інтелектуального капіталу.

Підтвердженням такого погляду є розгляд економічної глобалізації в ув'язці з монополізацією економічних систем, які не можна розглядати у

відриві від загальних напрямів розвитку теорії глобалізації. Без детального розгляду генезису розвитку теорії економічної глобалізації неможливо прослідкувати наукові еволюційні зрушення її складової – *економічної глобалізації за економіко-правовим інноваційно-інтелектуальним напрямом, який охоплює поширення інтелектуальної власності та її вплив на світові економіко-правові інноваційні процеси, пов'язані з розвитком інтелектуального капіталу, його комерціалізації, прискоренням темпів трансформації та капіталізації світової економіки на різних її рівнях та в цілому у цивілізаційному середовищі.*

Підтвердженням для такого погляду є ствердження О.Г. Білоруса, який зазначає, що з огляду на зростання масштабів глобалізації міжнародних економічних відносин, протягом останнього часу було розроблено ряд *теорій економічної глобалізації*, що визначають суть, передумови та наслідки інтеграційних процесів як для світового господарства загалом так і для національних економік зокрема [9].

В даний час ЄС переходить до нової стратегії стимулювання інновацій, що передбачає зростання витрат на створення, єдиного інноваційного загальноєвропейського простору, розширення горизонтальної і вертикальної координації інноваційної політики, посилення її регіональної (національної) складової. Пріоритетними напрямками діяльності ЄС стали три області діяльності: науково-технічна, інноваційна і освітня. В сучасних умовах розвитку на долю нових або вдосконалених технологій, устаткування і інших продуктів, що містять нові знання або рішення, в розвинених країнах Заходу, припадає від 70 до 85% приросту валового внутрішнього продукту. Вони концентрують у себе більше 90% світового наукового потенціалу і контролюють 80% глобального ринку високих технологій, обсяг якого сьогодні оцінюється в 2,5 - 3 трлн. дол., що перевершує ринок сировинних і енергетичних ресурсів. Передбачається, що через 15 років він досягне 4 трлн. дол. Прибуток, що одержується від реалізації наукоємної продукції, величезний. Щорічно об'єми експорту наукоємної продукції приносять США

- близько 700 млрд. дол., Німеччини - 530 млрд. дол., Японії - 400 млрд. дол. [10].

Такий підхід зобов'язує розглядати зазначену наукову проблему для України у перспективі очікуваних змін, що потребує пошуку нових підходів в сферах інноваційної та інтелектуальної власності, які стимулюють розвиток тех-нологічних та технічних проривів в домінуючих сферах реальної економіки, де концентруються державні ресурси. Підтвердженням цього є наукова позиція А.В. Грималюка, який зазначає, що у майбутньому нова інвестиційна система дозволить послідовно переходити від відносно простих до більш складних про-єктів. Її нові можливості відкриваються у зв'язку з перспективами Четвертої промислової революції, які в січні 2016 р. опинилися в центрі уваги Давоського форуму. Слова відомого топ-менеджера про те, що кожній країні потрібен міністр майбутнього стали головним гаслом Давосу – 2016. Четверта промислова революція – це вже не просто інформатизація суспільства та автоматизації виро-бництва, які на Заході дістали назву «Третя промислова революція». Вона передбачає синтез, безпосереднє поєднання інформаційних технологій і мате-ріального виробництва. Такий синтез досягається насамперед, шляхом підклю-чення автоматизованого обладнання до Інтернету, в результаті якого виро-бництво стає практично повністю самоналагоджуваним [11, 27].

Зауважимо, що на Світовому Економічному Форумі 2016 в Давосі оголосили: «Четверта Індустріальна Революція» розпочалася. Німецький Уряд заявив: «Arbeiten, громадяни, будуємо Індустрію 4.0!». А американці і різного роду стартапери вже декілька років стверджують, що настає ера «Інтернету всього на світі». Китайці стверджують: «де криза, там і можливості» [12]. І далі, директор з розвитку Асоціації Підприємств Промислової Автоматизації України (АППАУ), Михайлов О.М. наводить перелічених 10 тенденцій, що, на думку спеціалістів «Dassault Systemes», змінюють сучасне суспільство і зумовлюють Четверту промислову революцію:

1. Розвиток технологій управління клієнтським досвідом.
2. Перехід від масового виробництва однакових виробів до «масової кастомізації» - масове виробництво індивідуальних замовлень (mass customization).
3. Глобалізацію замінює «глокалізація». Тобто «Думай глобально - дій локально».
4. Розвиток технологій The Internet of Things (IoT) – інтернет речей, або, навіть, інтернет всього.
5. Можливості дистанційного керування всім, в тому числі виробництвом.
6. 3D Друк.
7. Смарт-об'єкти. Смарт-прилади. Смарт-сенсори.
8. Виробництво повертається «додому», тобто розвиток автоматизації і роботизації нівелюють переваги дешевизни трудових ресурсів.
9. Дотримання глобальних стандартів стає необхідністю і вимагається навіть локальними ринками.
10. Стабільний розвиток і стабільне зростання всього: населення, економіки, науки, технологій з одного боку – стабільно зростаючі проблеми екології – з іншого.

Він також зазначає, що кожна революція, в тому числі промислова, відкриває можливості. Соціальні революції утворюють певні соціальні ліфти. А промислові революції виводять на передові позиції справжніх інноваторів і відкривають **вікна можливостей**. Відповідно, вважає директор з розвитку АППАУ Михайлов О.М., ми, українські інженери і підприємці, маємо використати ці нові можливості для якісного стрибку у світ прогресу. Але для цього треба побачити ці вікна і використати можливості. У якості дискусійного питання Михайлов О.М. розкриває зміст **вікна можливостей для українських інженерів:**

1. В швидкому світі історичні заслуги цінуються все менше інноваційним продуктом треба виходити на світовий ринок.

2. Сучасна промислова автоматизація все більше стає IT-Powered Automation. У нас є гарні спеці в обох цих галузях. Треба поєднувати досвід і робити сучасні рішення.

3. Навчатися у зарубіжних виробників передовим технологіям і використовувати їх в рішеннях і виходити на ринки інших країн.

4. Інформування світу про свої вміння і знання, оутсорсинг проектування і монтажу, субпідряди, готовність до роботи на об'єктах по всьому світу. Під лежачий камінь грошовий потік не потече.

5. Створити платформу для обміну інформацією щодо спеціалістів, проєктів, досвіду для продажу своїх послуг світу. Ринок IoT в світі оцінюється в трильйони доларів. Потреба в спеціалістах і послугах в галузі автоматизації в світі не менша за потребу в програмістах.

6. Але WE MUST USE ENGLISH. Не можна чекати на переклади від вендорів, або інтерпретацію з Росії. Сусіди-конкуренти не сплять.

7. Міжнародні стандарти стають нашими внутрішніми стандартами. Тільки так!

8. Об'єднуватись! Поодинці не вплинемо на міжнародні ринки. Треба створювати Український консорціум промислових інтернет технологій, або щось подібне. Світові лідери автоматизації, IT і інтернету давно об'єднуються! І не завжди це ініціатива зверху (від держави). Найбільш ефективні об'єднання, створені бізнесом, ініціатива знизу.

Концептуально, зазначене дискусійне питання має пріоритетне значення для перспектив очікуваних змін в сферах інноваційної та інтелектуальної власності з входженням у сферу впливу Третьої та Четвертої промислових революцій в умовах економічної глобалізації.

Список використаних джерел

1. Куцик П.О. Глобальна економіка: принципи становлення, функціонування, регулювання та розвитку: монографія / П.О .Куцик, О.І. Ковтун, Г.І. Башнянин.– Львів: Видавництво ЛКА, 2015.– 594 с. [Електронний ресурс].Ресурс доступу: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/News/Nauka/2015/Docs/LCA_Det_Global_Economic.pdf.
2. Robertson R., Lechner F. Modernization, Globalization and the Problem of Culture in the World-Systems Theory // Theory, Culture & Society. - 1985. - № 3; Robertson R. Globalization Theory and Civilization Analysis // Comparative Civilizations Review. - 1987. - Vol.17.
3. Поняття економічної глобалізації світу. [Електронний ресурс]. Режим доступу:http://pidruchniki.com/1640022139877/politekonomiya/globalizatsiya_ekonomiki.
4. Формування глобалістики як наукової та навчальної дисципліни. [Електронний ресурс].Ресурс доступу: <http://helpiks.org/5-16733.html>.
5. Економічна глобалізація: сутність та характерні риси. [Електронний ресурс]. Ресурс доступу: <http://uristinfo.net/uchebnye-materialy/280-osnovi-ekonomichnoyi-teoriyi--ls-shevchenko-/8830-glava-25-sutnist-struktura-ta-zakonomirnosti-rozvitku-svitovogo-gospodarstva.html?start=2>.
6. Бутнік–Сіверський О. Теоретичні засади інтелектуальної інноваційної діяльності на підприємстві / О. Бутнік–Сіверський., А. Красовська // Економіка України. – № 12. – 2004. – С. 31–37.
7. Рубан В. Інноваційна модель стратегічного розвитку України: методологія і досвід / В. Рубан, О.Чубукова, В. Некрасов // Економіка України. – № 6. – 2003. – С. 14–19.
8. Білорус О.Г. Глобальна перспектива і сталий розвиток / О.Г.Білорус, Ю.М. Мацейко. – К.: МАУП, 2005.– 492 с.
9. Білорус О.Г. Економічна система глобалізму: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – С.234–341.

10. Бойко А.Н. и др. «Опыт инновационного сотрудничества стран ЕС и СНГ». Материалы I Международного инновационного форума содружества независимых государств. (10-16 сентября 2006 года, г. Алушта).

11. Невизначеність та економічний розвиток / Андрій Вікторович Грималюк // Економіка України.– № 9.– 2016. – с. 19 – 30.

12. Індустрія 4.0 – 4 Індустріальна Революція. [Електронний ресурс].
Режим доступу: http://appau.org.ua/Indusrty_4-0-4_Industry_revolution